

Судоустрій; прокуратура та адвокатура

УДК 347.962.6

Скоромний Ярослав Ігорович

*кандидат юридичних наук,
викладач кафедри судоустрою, прокуратури та адвокатури
Львівський університет бізнесу та права*

Скоромный Ярослав Игоревич

*кандидат юридических наук,
преподаватель кафедры судоустройства, прокуратуры и адвокатуры
Львовский университет бизнеса и права*

Skoromnyy Yaroslav

*PhD in Law,
Lecturer of the Department of Judiciary, Prosecution and Advocacy
Lviv University of Business and Law
ORCID: 0000-0002-4067-710X*

**ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СУДДІВ
ГРАЖДАНСКО-ПРАВОВАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ СУДЕЙ
CIVIL AND LEGAL LIABILITY OF JUDGES**

***Анотація.** У статті представлено концептуальні основи притягнення суддів до цивільно-правової відповідальності. З'ясовано, що цивільно-правова відповідальність суддів виступає одним із видів юридичної відповідальності суддів. Визначено, що законодавством України передбачено чітко окреслений перелік основних випадків (підстав), за якими на державу накладена відповідальність за відшкодування збитків за шкоду, що заподіяна юридичній та фізичній особі, незаконними діями судді унаслідок здійснення правосуддя. Доведено, що притягнення суддів до цивільно-правової відповідальності, зокрема на засадах права регресу, передбачає виплату справедливої сатисфакції*

відповідно до рішення Європейського суду прав людини. Встановлено, що притягнення суддів до цивільно-правової відповідальності в Україні регулюється такими законодавчими документами, як Конституція України, Цивільний кодекс України, Пояснювальна записка до Європейської хартії про статус суддів (Модельний кодекс), Закон України «Про судоустрій і статус суддів», Закон України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду», Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 2, абзацу другого пункту II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи», статті 138 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (справа щодо змін умов виплати пенсій і щомісячного довічного грошового утримання суддів у відставці), Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини».

Ключові слова: цивільно-правова відповідальність, суддя, суд, законодавство, правосуддя, регресний позов, право регресу.

Анотація. В статті представлені концептуальні основи привлечення судей к гражданско-правовой ответственности. Выяснено, что гражданско-правовая ответственность судей выступает одним из видов юридической ответственности судей. Определено, что законодательством Украины предусмотрено четко очерченный перечень основных случаев (оснований), по которым на государство наложена ответственность за возмещение убытков за ущерб, причиненный юридическому и физическому лицу незаконными действиями судьи вследствие осуществления правосудия. Доказано, что привлечение судей к

гражданско-правовой ответственности, в частности на основе права регресса, предусматривает выплату справедливой компенсации в соответствии с решением Европейского суда прав человека. Установлено, что привлечение судей к гражданско-правовой ответственности в Украине регулируется такими законодательными документами, как Конституция Украины, Гражданский кодекс Украины, Пояснительная записка к Европейской хартии о статусе судей (Модельный кодекс), Закон Украины «О судоустройстве и статусе судей», Закон Украины «О порядке возмещения вреда, причиненного гражданину незаконными действиями органов, осуществляющих оперативно-розыскную деятельность, органов досудебного расследования, прокуратуры и суда», Решение Конституционного суда Украины по делу по конституционному представлению Верховного суда Украины относительно соответствия Конституции Украины (конституционности) отдельных положений статьи 2, абзаца второго пункта II «Заключительные и переходные положения» Закона Украины «О мерах по законодательному обеспечению реформирования пенсионной системы», статьи 138 Закона Украины «О судоустройстве и статусе судей» (дело об изменениях условий выплаты пенсий и ежемесячного пожизненного денежного содержания судей в отставание в эти), Закон Украины «О выполнении решений и применении практики Европейского суда по правам человека».

Ключевые слова: гражданско-правовая ответственность, судья, суд, законодательство, правосудие, регрессный иск, право регресса.

Summary. The article presents the conceptual foundations of bringing judges to civil and legal liability. It was found that the civil and legal liability of judges is one of the types of legal liability of judges. It is determined that the legislation of Ukraine provides for a clearly delineated list of the main cases (grounds) for which the state is liable for damages for damage caused to a legal

entity and an individual by illegal actions of a judge as a result of the administration of justice. It has been proved that bringing judges to civil and legal liability, in particular on the basis of the right of recourse, provides for the payment of just compensation in accordance with the decision of the European Court of Human Rights. It was established that the bringing of judges to civil and legal liability in Ukraine is regulated by such legislative documents as the Constitution of Ukraine, the Civil Code of Ukraine, the Explanatory Note to the European Charter on the Status of Judges (Model Code), the Law of Ukraine «On the Judicial System and the Status of Judges», the Law of Ukraine «On the procedure for compensation for harm caused to a citizen by illegal actions of bodies carrying out operational-search activities, pre-trial investigation bodies, prosecutors and courts», Decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case on the constitutional submission of the Supreme Court of Ukraine regarding the compliance of the Constitution of Ukraine (constitutionality) of certain provisions of Article 2, paragraph two of clause II «Final and transitional provisions» of the Law of Ukraine «On measures to legislatively ensure the reform of the pension system», Article 138 of the Law of Ukraine «On the judicial system and the status of judges» (the case on changes in the conditions for the payment of pensions and monthly living known salaries of judges lagging behind in these), the Law of Ukraine «On the implementation of decisions and the application of the practice of the European Court of Human Rights».

Key words: civil and legal liability, judge, court, legislation, justice, recourse action, right of recourse.

Постановка проблеми. Юридична практика засвідчує, що важливим видом юридичної відповідальності суддів виступає цивільно-правова відповідальність. Відповідно до законодавства України держава несе відповідальність за відшкодування шкоди, яку вчинив суддя у ході

виконання ним службових повноважень. Такі твердження насамперед обумовлені тим, що діяльність як суду, так і судді, проводиться від імені держави, оскільки суд та/чи суддя виконують функції, визначені державою (до прикладу судовий вирок виноситься твердженням «Іменем держави»). З огляду на те, дії судді визнаються як дії держави, тому обов'язок за їх наслідки, зокрема заподіяння шкоди, несе держава.

Виходячи із зазначеного вище, актуальність тематики цієї статті полягає у представленні особливостей притягнення суддів до цивільно-правової відповідальності за вчинені ними правопорушення у ході виконання службових обов'язків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблем притягнення суддів до цивільно-правової відповідальності проводили багато науковців, зокрема С. Ф. Афанасьєв [1; 2], Л. Є. Виноградова [3], М. Н. Зарубина [1], М. І. Клеандров [4], С. В. Куліцька [5], А. В. Лужанський [6], О. О. Отраднава [7], В. В. Паришкура [8], І. А. Тактаєв [9], М. М. Хоменко [10], А. Г. Ярема [6] та інші.

Разом з тим, вивчення проблематики притягнення суддів до цивільно-правової відповідальності засвідчує, що в Україні цивільно-правова відповідальність суддів регулюється такими законодавчими документами, як:

- Конституція України [11];
- Цивільний кодекс України [12];
- Пояснювальна записка до Європейської хартії про статус суддів (Модельний кодекс) [13];
- Закон України «Про судоустрій і статус суддів» [14];
- Закон України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду» [15];

– Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 2, абзацу другого пункту II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи», статті 138 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (справа щодо змін умов виплати пенсій і щомісячного довічного грошового утримання суддів у відставці) [16];

– Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [17].

Огляд та аналіз інформації, поданої вищезазначеними науковцями, вказує на те, що сьогодні проблематика притягнення суддів до цивільно-правової відповідальності є недостатньо розкрита та потребує проведення більш ґрунтовних досліджень в окресленому напрямку.

Мета статті. Метою статті є представлення концептуальних основ притягнення суддів до цивільно-правової відповідальності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до ч. 3 статті 1191 «Право зворотної вимоги до винної» Цивільного кодексу України [12] держава у разі відшкодування шкоди, яка завдана посадовою чи службовою особою органу, який виконує досудове розслідування, оперативно-розшукову діяльність, суду чи прокуратури, може на правових засадах вимагати зворотну вимогу до особи, що вчинила вищезазначене порушення, якщо встановлено, що її дії мають склад кримінального правопорушення відповідно до вироку суду відносно неї, який набув законну силу.

Водночас відсутність обвинуваченого вироку суду, навіть якщо присутня вина посадової особи і її притягнуто до дисциплінарної відповідальності, свідчить про те, що держава не має права звертатися до посадової особи з регресним позовом [7, с. 57].

Дослідження доводять, що відповідальність судді за шкоду, яка вчинена внаслідок здійснення правосуддя, перед державою у порядку регресії регулюється також положеннями Пояснювальної записки до Європейської хартії про статус суддів [13]. Так, відповідно до п. 5.2 цього документу, у якому визначаються питання притягнення суддів до цивільної та грошової відповідальності, утверджується принцип, згідно із яким держава зобов'язується виплачувати компенсацію за збитки, що вчинені суддею через неправомірну поведінку чи незаконне виконання посадових обов'язків. Звідси очевидним стає той факт, що держава виступає гарантом виплати компенсації за збитки, які завдані потерпілому (потерпілим) за вказаними вище випадками.

Аналіз законодавства засвідчує, що право держави вимагати відшкодування витрат від судді, понесених у випадку компенсації за збитки, вчинені суддею, настає тільки тоді, коли характер збитків є грубим чи навмисним. Водночас подавати позов до суду можна лише за умови узгодження із органом, де не менше, ніж половина учасників засідання, є суддями, що вибрані такими ж самими суддями як вони [10].

Відповідно до зазначеного С. Ф. Афанасьєв і М. М. Зарубіна стверджують, що в основі правосуддя повинна лежати поведінка судді, який його проводить, зокрема і відповідальність за прийняті судові рішення. Як результат, суддя має дотримуватись принципу, що кожен має право на справедливий судовий розгляд справи. Це також стосується права на справедливий судовий розгляд в контексті іншого цивільного розгляду. Як висновок, виникає регресивний порядок відносно відшкодування шкоди до судді, що вчинив правопорушення. За таких дій відновлюється справедливість не тільки для особи, що постраждала від несправедливого судового розгляду, але і для держави загалом [1].

Розглядаючи особливості компенсації державою шкоди, заподіяної суддею внаслідок здійснення несправедливого судочинства, слід

представити досвід зарубіжних держав в контексті регулювання цивільно-правової відповідальності суддів.

Так, у Франції регулювання цивільно-правової відповідальності суддів відбувається на основі положень Кодексу судоустрою. Відповідно до цього документу держава компенсує шкоду, вчинену за результатами неправильної діяльності у ході проведення правосуддя. Проте відповідальність за це настає тоді, коли колегіальний орган чи суддя, відносно професійної діяльності яких виникає оскарження з боку потерпілого, вчинили грубе порушення чи надали відмову у проведенні правосуддя за винятком причин, визначених законодавством [18].

При цьому, відповідальність суддів за здійснені ними помилки у ході виконання професійних обов'язків виникає відповідно до положень та регулюється положеннями закону про статус магістратури і спеціальними законами, у яких визначено правовий статут судів. Так, статтею 1 Органічного закону 79-43, прийнятого 18 січня 1979 року, зазначено, що суддя має відповідати за власні дії, зокрема у ході виконання професійних обов'язків, особисто. Водночас держава надає гарантії відшкодування шкоди, яка завдана суддями. При цьому залишається за державою право на пред'явлення нею регресного позову до судді [3, с. 139].

Законодавством Німеччини передбачається притягнення суддів до безпосередньої відповідальності. Відтак, п. 2 параграфу 839 Німецького цивільного уложення передбачено, що за здійснення представником влади (до прикладу суддею) правопорушень через невиконання чи неналежне виконання службових обов'язків, внаслідок чого винесене ним рішення спричиняє шкоду, накладається відповідальність на нього лише у тому випадку, коли це правопорушення є злочином. За інших випадків потерпілий, якому завдана шкода суддею, має повноправне право на відшкодування розміру такої шкоди від держави [19].

За деякими правовими системами, які діють у багатьох країнах, передбачено притягнення судді і держави до солідарної відповідальності. До прикладу Іспанія виступає прикладом такої правової системи. Так, за шкоду, яка завдана внаслідок прийняття незаконного судового акту (рішення) суддею як навмисно, так з боку грубої необережності, потерпілий отримує можливість пред'явити до судді позов (за такої ситуації вина судді має бути доведена), чи звернутися до держави із позовом стосовно незаконного проведення суддею правосуддя і винесення незаконного судового рішення, що призвело до виникнення такої шкоди (у такій ситуації ризик неплатоспроможності відповідача, тобто судді, є відсутнім), чи одночасно звернутися із позовом до держави та судді. Ситуація, коли наявне незаконно прийняте рішення суддею, але при цьому його вина не доведена, свідчить про те, що потерпілий може тільки пред'явити позов до держави [10, с. 2].

Законодавством Італії, зокрема Законом «Про відшкодування шкоди, завданої при здійсненні функцій судової влади, і про цивільну відповідальність суддів», введеним в дію 13 квітня 1988 року передбачено, що потерпілий може звернутися із позовом до держави, оминаючи при цьому позов до судді (за винятком випадків, коли завдана шкода виступає злочином). Такий процес відбувається у формі регресу та передбачає право стягнення із судді третини розміру посадового окладу [9, с. 198-204].

Водночас відповідно до положень статті 56 Конституції України [11], кожен має право на відшкодування йому матеріальної та/чи моральної шкоди як за рахунок держави, так і за рахунок органів місцевого самоврядування, зокрема посадовими та службовими особами за результатами здійснення ними повноважень.

Окрім того, ч. 6. статті 62 Конституції України [11] зазначається, що у випадку скасування судом вироку як неправосудного, держава повинна

відшкодувати як матеріальну, так і моральну шкоду потерпілому, яка завдана на засадах безпідставного засудження.

Норми, зазначені у Конституції України [11] стосовно відшкодування державою шкоди частково представлені у Цивільному кодексі України [12], Законі України «Про судоустрій і статус суддів» [14] та Законі України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду» [15].

Відповідно до п. 5 статті 1176 «Відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду» Цивільного кодексу України [12], шкода, яку завдано юридичній чи фізичній особі, через незаконно прийняте судове рішення суддею у цивільній справі, має відшкодуватися державою у повному розмірі у випадку виявлення в діях судді чи суддів, незаконності рішення, яке вже набуло законної сили та яке має склад кримінального правопорушення (злочину) згідно вироку суду.

Водночас п. 11 статті 49 «Недоторканність та імунітет судді» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [14] зазначено, що унаслідок шкоди, заподіяної судом, держава повинна відповідати на засадах та у порядку, встановленому законодавством.

Статтею 2 Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду» [15] встановлено, що право на відшкодування шкоди у порядку та у розмірі, передбачених цим законом, виникає у таких випадках, коли:

– здійснено постановлення судом виправдувального вироку (а у деяких випадках, коли виявлено у обвинуваченому вироку суду або у іншому судовому рішенні, ухваленому судом, прояви незаконного здійснення оперативно-розшукових заходів, за винятком випадків ухвалення про призначення нового судового розгляду, внаслідок чого виникає факт повідомлення про підозру вчинення кримінального правопорушення, тримання під вартою чи незаконного взяття під варту, незаконного проведення кримінального провадження обшуку, незаконного накладення арешту на майнові права, незаконного відсторонення потерпілого від посади (роботи), а також за інших процесуальних дій, якими обмежуються або порушуються свободи і права громадян);

– проведено закриття кримінального провадження, оскільки є відсутньою інформація про події кримінального правопорушення чи про діяння, які становлять склад кримінального правопорушення, а також немає достатніх доказів доведення вини обвинуваченої особи у суді і вичерпані на те всі наявні та потенційні можливості;

– проведено закриття справи стосовно адміністративного правопорушення.

З огляду на зазначене вище, слід відмітити, що законодавством України передбачено чітко окреслений перелік основних випадків (підстав), за якими на державу накладена відповідальність за відшкодування збитків за шкоду, що заподіяна юридичній та фізичній особі, незаконними діями судді унаслідок здійснення правосуддя. Така відповідальність насамперед настає внаслідок здійснення правосуддя за кримінальними та адміністративними судовими провадженнями. Водночас держава внаслідок накладення на неї відповідальності повинна відшкодувати потерпілому завдану суддею шкоду у повному обсязі і на це не має впливати рівень вини судді.

Дослідження засвідчують, що характер незаконності дій суддів, внаслідок яких виникає шкода потерпілому, не у всіх випадках є злочинним, а саме може бути не пов'язаним із певним складом злочину. Шкоду суддя може заподіяти як за рахунок прийняття незаконного рішення, так і внаслідок вчинення ним процесуальних дій, за якими виникає порушення законодавства. Так, суддя може накласти арешт на майно, порушити допустимі терміни розгляду судової справи, несвоєчасно вивчити процесуальні документи, внаслідок чого спливають терміни оскарження судового рішення. Проте, у законодавстві не визначено відповідальності держави за дії чи бездіяльність суддів, якими може бути спричинено шкоду.

За дослідженнями Л. Є. Виноградової, на сьогодні не можна покладати на державу відшкодування шкоди у повному обсязі, вчиненої суддями, оскільки рівень помилок суддів у ході здійснення правосуддя чи за результатами прийняття судового рішення є досить високим [3, с. 141-142]. Таке твердження ґрунтується на тому, що законодавством України передбачається принцип обмеженої відповідальності держави. Відповідно до такого принципу держава може нести відповідальність за шкоду, заподіяну суддями у ході правосуддя чи за результатами ухвалення судових рішень лише у обмеженому розмірі (обсязі).

За таких умов потерпіла особа, права якої порушено внаслідок дій чи бездіяльності суддів, має право та може звернутися до Вищої ради правосуддя з заявою покарати суддю (у такому разі суддю може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності).

Водночас С. А. Афанасьєв відмічає, що громадяни, права та законні інтереси яких порушено, внаслідок чого виникла майнова та/чи моральна шкода, через дії чи бездіяльність судді, не мають ніякої користі від того, що суддів буде притягнуто до дисциплінарної відповідальності [2, с. 121].

Це пояснюється тим, що притягнення судді до дисциплінарної відповідальності аж ніяк не відновить порушені права громадянина та не дасть підстав відшкодувати шкоду, заподіяну діями чи бездіяльністю судді [4, с. 481].

Слід відмітити, що на сьогодні у законодавстві України закріплено положення про дію механізму притягнення судді (суддів) до кримінальної відповідальності. Тому підстава стосовно перегляду судових рішень внаслідок виникнення нових виявлених обставин може бути визначена тільки через рішення, винесене Вищою радою правосуддя, у якому визначено вчинення суддею (суддями) дисциплінарного проступку [8, с. 57].

На сьогодні досить часто гарантії отримання потерпілою особою відшкодування шкоди, вчиненої через дії чи бездіяльність судді, надають інститути страхування відповідальності суддів. З огляду на це, існує два види страхування відповідальності суддів. Відповідно до першого виду страхування, суддя добровільно може вносити кошти у гарантійний фонд на випадок вчинення ним шкоди. Так, у випадку вчинення суддею шкоди, який до того активно вносив кошти у гарантійний фонд, то першочергово виплату за вчинену шкоду здійснює такий фонд (однак якщо тут відсутні максимальні обмеження та держава не застосовує до винного судді права регресу) [20].

Водночас існують випадки, за яких суддя не вносить коштів до гарантійного фонду на випадок покриття вчиненої ним шкоди. Тому, у такому випадку держава може використовувати до судді зворотню вимогу (право регресу) [20, с. 40].

Другий вид страхування засвідчує, що суддя може страхувати свою відповідальність у спеціалізованих страхових компаніях. До прикладу у Німеччині функціонує спеціально об'єднана мережа страхових компаній та організацій, які здійснюють страхування відповідальності органів влади,

зокрема суддів. Діяльність цих компаній та організацій є прибутковою, а функціонують вони на засадах солідарної відповідальності [20, с. 40].

Опираючись на зазначене, С. В. Куліцька відмічає, що на сьогодні цивільно-правова відповідальність суддів має бути реалізована через впровадження системи щомісячних внесків судьями із суми їх винагороди на спеціальні рахунки. Із цих рахунків на перспективу можна покривати шкоду, заподіяну суддею внаслідок вчинення дій чи бездіяльності. Реалізація такого підходу у перспективі дає гарантії потерпілим особам на реалізації їхніх прав стосовно отримання справедливого і реального відшкодування шкоди [5].

Однак, пропозиції запропоновані С. В. Куліцька, значно понижують гарантії незалежності суддів, визначені положеннями Конституції України [11]. Так, статтею 126 Конституції України [11] гарантується недоторканність та незалежність суддів.

Окрім Конституції України, статтею 48 «Незалежність судді» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [14] також зазначається, що незалежність судді забезпечується за рахунок:

- надання судді імунітету та недоторканності;
- спеціального порядку призначення судді на посаду, прагнення його до відповідальності, звільнення і припинення повноважень;
- незмінюваності судді;
- притягнення винних до відповідальності за неповагу до суду;
- накладення заборони на втручання у процес здійснення правосуддя;
- надання судді належного соціального і матеріального становища;
- порядку проведення правосуддя, який визначений процесуальним законом, та таємницею прийняття (ухвалення) судового рішення;
- діяльності органів самоврядування і суддівського врядування;

- права судді на його відставку;
- надання судді та членам його сім'ї засобів безпеки та правового захисту.

Тут треба відмітити, що положення Рішення Конституційного Суду України, ухваленого 3 червня 2013 року № 3-рп/2013 [16], суперечать ч. 1. статті 55 Конституції України. Так, рішенням зазначається, що зниження рівня гарантій будь-якими способами стосовно забезпечення незалежності судді суперечить положенню Конституції України відносно неухильного забезпечення процесу проведення незалежного правосуддя і прав людини та громадянина на захист незалежним судом їх прав та свобод. У такій ситуації і настає обмеження реалізації принципу незалежності судді, визначеному положеннями як Конституції України [11], так і Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [14].

У ході розкриття проблематики притягнення суддів до цивільно-правової відповідальності слід також звернути увагу на правові засади відшкодування збитків державі внаслідок вчинення дій чи бездіяльності суддів, що спричинило вчинення шкоди потерпілому. Дослідження показують, що ця проблематика є доволі актуальною для судової системи України.

З огляду на те, алгоритм відшкодування збитків державі, що завдані через виплату справедливої сатисфакції відповідно до рішення Європейського суду з прав людини регулюється положеннями Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [17]. Так, відповідно до статті 9 «Окремі питання, пов'язані з виплатою відшкодування» цього Закону зазначається, що у ролі позивача відносно відшкодування збитків, які завдані Державному бюджету України через здійснення виплати відшкодування шкоди, виступає Орган представництва. Цей орган зобов'язаний в період шести місяців із моменту, який спеціально визначений, звернутися із відповідним

позовом до суду. При цьому, термін позовної давності таких звернень визначається положеннями Цивільного кодексу України.

Окрім того, результати дослідження доводять, що основна засада пред'явлення позову у порядку прогресу націлена на встановлення вироку судом, що вже набрав законної сили, у якому визначено у діях судді злочин стосовно ухвалення ним судового рішення [6, с. 43-44].

Висновки і перспективи подальших розвідок. На основі опрацювання інформації, поданої у джерелах [1–10; 18–20] та законодавчих і нормативно-правових документах [11–17] представлено концептуальні основи притягнення суддів до цивільно-правової відповідальності. З'ясовано, що:

- цивільно-правова відповідальність суддів виступає одним із видів юридичної відповідальності суддів;
- законодавством України передбачено чітко окреслений перелік основних випадків (підстав), за якими на державу накладена відповідальність за відшкодування збитків за шкоду, що заподіяна юридичній та фізичній особі, незаконними діями судді унаслідок здійснення ним правосуддя;
- що притягнення суддів до цивільно-правової відповідальності, зокрема на засадах права регресу, передбачає виплату справедливої сатисфакції відповідно до рішення Європейського суду прав людини.

Встановлено, що притягнення суддів до цивільно-правової відповідальності в Україні регулюється такими законодавчими документами, як Конституція України, Цивільний кодекс України, Пояснювальна записка до Європейської хартії про статус суддів (Модельний кодекс), Закон України «Про судоустрій і статус суддів», Закон України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і

суду», Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 2, абзацу другого пункту II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи», статті 138 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (справа щодо змін умов виплати пенсій і щомісячного довічного грошового утримання суддів у відставці), Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини».

Література

1. Афанасьев С. Ф., Зарубина М. Н. К проблеме привлечения суда (судьи) к деликтной ответственности в контексте права на справедливое судебное разбирательство // Российский судья. 2009. № 11. С. 38–41.
2. Афанасьев С. Ф. О гражданско-правовой ответственности судей // Российский юридический журнал. 2009. № 6. С. 118–125. URL: http://www.ruzh.org/rlj/2009/2009_6/DJVU/2113.pdf
3. Виноградова Л. Є. Юридична відповідальність суддів загальних судів України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10 // Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2004. 187 с.
4. Клеандров М. И. Ответственность судьи: монография. М.: Норма: ИНФРА-М, 2011. 576 с.
5. Куліцька С. В. Проблемні питання порядку відшкодування (компенсації) шкоди, заподіяної неправомірними (незаконними) рішеннями, діями чи бездіяльністю суду (судді, суддів) // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2015. Вип. 35(1.1). С. 139–144. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2015_35%281.1%29_35

6. Ярема А. Г., Лужанський А. В. Особливості відшкодування збитків, завданих державі внаслідок виплати справедливої сатисфакції за рішеннями Європейського суду з прав людини // Вісник Верховного Суду України. 2014. № 2. С. 39–46. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vvsu_2014_2_9
7. Отраднова О. О. Недоговірні зобов'язання в цивільному праві України: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2009. 240 с.
8. Паришкара В. В. Особливості притягнення суддів до цивільно-правової відповідальності // Сучасний стан і перспективи розвитку держави і права: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 27-28.06.2014 р.). Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2014. С. 56–58.
9. Тактаев И. А. Ответственность публично-правовых образований за вред, причиненный их органами и должностными лицами: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Москва, 2003. 248 с.
10. Хоменко М. М. Особливості відшкодування шкоди, завданої органами судової влади // Часопис Академії адвокатури України. 2012. Том 5, № 3(16). URL: <http://e-pub.aau.edu.ua/index.php/chasopys/article/view/288>
11. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. (із змінами та доповненнями). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
12. Цивільний кодекс України: Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV (із змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
13. Пояснювальна записка до Європейської хартії про статус суддів (Модельний кодекс) від 10.07.1998 р. Документ № 994_a46. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a46#Text

14. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII (із змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
15. Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянинуві незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду: Закон України від 01.12.1994 р. № 266/94-ВР (із змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/94-вр#Text>
16. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 2, абзацу другого пункту 2 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи», статті 138 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (справа щодо змін умов виплати пенсій і щомісячного довічного грошового утримання суддів у відставці): Рішення Конституційного Суду України від 03.06.2013 р. № 3-рп/2013. Справа № 1-2/2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-13#Text>
17. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 р. № 3477-IV (із змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>
18. Code de l'organisation judiciaire (Кодекс судової організації Франції). URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006071164

19. Bürgerliches Gesetzbuch (BGB) (Цивільний кодекс Німеччини).
Ausfertigungsdatum: 18.08.1896. URL: <http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/BGB.pdf>
20. Демкова М. С., Коба С. С., Лавриненко І. О., Український Д. Я.
Відшкодування в позасудовому порядку шкоди, завданої державою
або органами влади: навч. посіб. Київ: Конус-Ю, 2007. 260 с.

References

1. Afanasev S. F., Zarubina M. N. K probleme privilecheniya suda (sudi) k deliktной otvetstvennosti v kontekste prava na spravedlivoe sudebnoe razbiratelstvo // Rossiyskiy sudya. 2009. № 11. S. 38–41.
2. Afanasev S. F. O grazhdansko-pravovoy otvetstvennosti sudey // Rossiyskiy yuridicheskiy zhurnal. 2009. № 6. S. 118–125. URL: http://www.ruzh.org/rlj/2009/2009_6/DJVU/2113.pdf
3. Vynohradova L. Ye. Yurydychna vidpovidalnist suddiv zahalnykh sudiv Ukrainy: dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.10 / Natsionalnyi universytet «Odeska yurydychna akademiia». Odesa, 2004. 187 s.
4. Kleandrov M. I. Otvetstvennost sudi: monografiya. M.: Norma: INFRA-M, 2011. 576 s.
5. Kulitska S. V. Problemni pytannia poriadku vidshkoduvannia (kompensatsii) shkody, zapodiianoї nepravomirnyimi (nezakonnyimi) rishenniamy, diiamy chy bezdiialnistiu sudu (suddi, suddiv) // Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Pravo. 2015. Vyp. 35(1.1). S. 139–144. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2015_35%281.1%29_35
6. Yarema A. H., Luzhanskyi A. V. Osoblyvosti vidshkoduvannia zbytkiv, zavdanykh derzhavi vnaslidok vyplaty spravedlyvoi satysfaktsii za rishenniamy Yevropeiskoho sudu z prav liudyny // Visnyk Verkhovnoho

- Sudu Ukrainy. 2014. № 2. S. 39–46. URL:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/vvsu_2014_2_9
7. Otradnova O. O. Nedohovirni zoboviazannia v tsyvilnomu pravi Ukrainy: navch. posib. Kyiv: Yurinkom Inter, 2009. 240 s.
 8. Paryshkura V. V. Osoblyvosti prytiahnennia suddiv do tsyvilno-pravovoi vidpovidalnosti // Suchasnyi stan i perspektyvy rozvytku derzhavy i prava: Materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (m. Lviv, 27-28.06.2014 r.). Lviv: Zakhidnoukrainska orhanizatsiia «Tsentr pravnychkh initsiatyv», 2014. S. 56–58.
 9. Taktaev I. A. Otvetstvennost publichno-pravovykh obrazovaniy za vred, prichinennyi ikh organami i dolzhnostnymi litsami: dis. ... kand. yurid. nauk: 12.00.03. Moskva, 2003. 248 s.
 10. Khomenko M. M. Osoblyvosti vidshkoduvannia shkody, zavdanoi orhanamy sudovoi vlady // Chasopys Akademii advokatury Ukrainy. 2012. Tom 5, № 3(16). URL: <http://e-pub.aau.edu.ua/index.php/chasopys/article/view/288>
 11. Konstytutsiia Ukrainy: pryiniata na piatii sesii Verkhovnoi Rady Ukrainy 28 chervnia 1996 r. (iz zminamy ta dopovnenniamy). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-Bp>
 12. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy: Kodeks Ukrainy vid 16.01.2003 r. № 435-IV (iz zminamy ta dopovnenniamy). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
 13. Poiasniuvalna zapyska do Yevropeiskoi khartii pro status suddiv (Modelnyi kodeks) vid 10.07.1998 r. Dokument № 994_a46. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a46#Text
 14. Pro sudoustrii i status suddiv: Zakon Ukrainy vid 02.06.2016 r. № 1402-VIII (iz zminamy ta dopovnenniamy). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>

15. Pro poriadok vidshkoduvannia shkody, zavdanoi hromadianynovi nezakonnymy diiamy orhaniv, shcho zdiisniuiut operatyvno-rozshukovu diialnist, orhaniv dosudovoho rozsliduvannia, prokuratury i sudu: Zakon Ukrainy vid 01.12.1994 r. № 266/94-VR (iz zminamy ta dopovnenniamy). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/94-bp#Text>
16. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinym podanniam Verkhovnoho Sudu Ukrainy shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) okremykh polozhen statti 2, abzatsu drugoho punktu 2 rozdilii II «Prykintsevi ta perekhidni polozhennia» Zakonu Ukrainy «Pro zakhody shchodo zakonodavchoho zabezpechennia reformuvannia pensiinoi systemy», statti 138 Zakonu Ukrainy «Pro sudoustrii i status suddiv» (sprava shchodo zmin umov vyplaty pensii i shchomisiachnoho dovichnoho hroshovoho utrymannia suddiv u vidstavtsi): Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 03.06.2013 r. № 3-rp/2013. Sprava № 1-2/2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-13#Text>
17. Pro vykonannia rishen ta zastosuvannia praktyky Yevropeiskoho sudu z prav liudyny: Zakon Ukrainy vid 23.02.2006 r. № 3477-IV (iz zminamy ta dopovnenniamy). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>
18. Code de l'organisation judiciaire (Kodeks sudovoi orhanizatsii Frantsii). URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006071164
19. Bürgerliches Gesetzbuch (BGB) (Tsyvilnyi kodeks Nimechchyny). Ausfertigungsdatum: 18.08.1896. URL: <http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/BGB.pdf>
20. Demkova M. S., Koba S. S., Lavrynenko I. O., Ukrainskyi D. Ya. Vidshkoduvannia v pozasudovomu poriadku shkody, zavdanoi derzhavoiu abo orhanamy vlady: navch. posib. Kyiv: Konus-Yu, 2007. 260 s.